

Papp Imre, a szentesi parasztélet krónikása*

Az utóbbi évtizedben több írógató parasztember és paraszttasszony munkáit megismerhették az érdeklődő olvasók. Gondoljunk csak a tarnabodi *Berényi Andrásné*-ra, a verségi *Marton Pálné*-ra, *Turiné Kovács Veron* csongrádi asszonyra, aki Dohányfődről indultam el címmel írta meg élete történetét, a mindszenti *Gyovai Pálra* vagy *Tamási Gáspárra*, a nagy író testvérére, akinek ötletrajzát Vadon nőtt gyöngyvirág címen jelentette meg a kiadó. Néhány évvel ezelőtt az életük sorára emlékező parasztiok írásából néprajzkutatók gyűjteményes kötetet szerkesztettek — Emléklul hagyom... címmel —, amely megérdemelt közönségsikert aratott. Az írógató parasztemberek sorába tartozott a szentesi *Papp Imre* (1900—1974), aki írásaival ugyan nem vált olyan ismertté mint egynémelyik osztályos társa, de talán sokuknál nagyobb igyekezettel — és elhivatottsággal — vetette papírra emlékeit a régi parasztéletéről.

Papp Imre élete évtizedeken át úgy folyt, mint bármely más tanyai atyjafiáé: az elemi iskolába járás mellett libákat, disznókat őrzött, majd az elemi népiskola öt osztályának elvégzése után folytatta a pásztorokodást, segített szüleinek, belenevelődött a paraszti munkába. Szülei szerették volna taníttatni, hiszen kitűnő előmenetelű tanuló volt, de — mint önéletrajzában megírta — már kicsiny gyermekségétől mindig földművesnek vágyott. Folytatta a paraszti munkát azon a földön, ahol úkapja még a jobbágyidőkben, 1816-ban megtelepedett. Amikor eljött az ideje, megnősült, szülei földjén dolgozott, majd haláluk után a ráeső 10 holdnyi örököszt művelte.

Ugyanazt az életet élte, mint bármely szentesi tanyai parasztember, nem vágyott többre — mégis több lett belőle anélkül, hogy kivált volna a paraszti sorból, hogy otthagya volna a dónáti határt...

Mi adta a tollat Papp Imre kezébe? Életrajzából tudjuk, hogy már gyermekkorában jelét adta íráskészségének. Verseit azonban gyenge kísérletnek tartotta, ezért nem mutatkozott a nyilvánosság előtt. Íráskészségére később *Gilicze László* felsőpárti református lelkész figyelt föl, és 1953-ban felkérte, kapcsolódjon be a szentesi református egyház krónikájának írásába, Papp Imre vállalta a megbízást, és 9 rövidebb-hosszabb fejezetet írt az egyházközség krónikájába. Első néprajzi írása 1953 májusából való *Hogyan ünnepeltünk nagypénteken gyermekéveimben?*¹ címmel, és 1955-ben írta első hosszabb dolgozatát a szentesi tanyai ember életéről.²

Gilicze László ajánlatára és *Csalog József* múzeumigazgató biztatására még abban az évben elküldte néhány írását a Néprajzi Múzeum pályázatára. Pályadíjat nyert és ez a siker elkötelezte a néprajz mellett. 55 éves volt akkor!

* Elhangzott 1977. október 11-én, a szentesi Hírtárcás Társaság tanácskozásán.

¹ *Kosztia József* Múzeum néprajzi adataira, Szentes, Kézirat, 4. old.

² A tanyai ember élete Szentes tanyavilágában, Néprajz hagyományából, 1956. 26—32. old.

A múlt század második felében — az írásbeliség terjedésével — már nem ritka a följegyzéseket készítő, verselgető parasztember, de a névtelenségből kevesen léptek elő. Alkalmi kis verseket, rímzusokat írtak keresztelőre, névestére, lakodalmora. Ilyen verseket írt az 1910-es években Papp Imre is — a Petőfi epigonok népies stílusában. Egy kis biztatás kellett ahhoz, hogy a benne rejlő készséget a számára legalkalmasabb irányban kibontsa és kamatoztassa.

Néprajzi gyűjtővé választásról évekkel később így ír: „Hogy mióta vagyok néprajzi gyűjtő, azt magam sem tudom megmondani, mert visszagondolva gyermekeveimre, már akkor is gyűjtöttem a régi ruhamaradványokat... édesapám katonai komiszáról egy darabka sárga zsinórt, köpenyeggombot, Őriztem, sőt őrzök ma is néhány példányt katonakori levelezéséből... Már gyermekeveimben gyűjtöttem régi kalendáriumból kivágott képeket a lóvaj nyomtatásról, taekével szántásról, jóságaik mellett szürben pásztortól emberekről...”

Már gyermekként érdekelte a múlt, elrakosgatta és őrizgette a családja és a paraszt elődök foglalkozására vonatkozó emlékeket. Ezt az ősztönös érdeklődést felnőtt éveiben elnyomta a mezei munka kötelezettsége — és szeretete. Életrajzából tudjuk, hogy kis gyűjteménye az évek során inkább apadt, mint gyarapodott: sok tárgya elkallódott, másokat pedig elajándékozott. Az értő buzdítás és az első pályamunkák sikere után viszont Papp Imre egy esztendőit kivéve minden évben részt vett a Néprajzi Gyűjtőpályázaton. Pályamunkáit hosszú éveken át a paraszti munka mellett, a mezei és a házkörüli munka szünetében, főleg télen írta. 1959-ig a maga földjén gazdálkodott, majd belépett a termelőszövetkezetbe, ahol 1969-ig rendszeresen dolgozott.

Hadd elevenítsen fel első találkozásunk emlékét. A 60-as évek közepén látogattam meg először Dónaton. Nyár volt, épp aratás ideje. Dél tájban érkeztünk a tanya, de csak a feleségét találtuk otthon. Mondta, Imre bácsi kint van valahol a tsz buzatáblájában, 4—5 kilométerre rá is akadunk. A hatalmas, részben learatott gabonatóblán tán mindenki delett, csak Papp Imre dolgozott: egy szalmabáln üve könyveite az aratás eredményét, a kombajnosok teljesítményét, Brigádvezetőhelyettes volt, tette a dolgát akkor is, míg mások pihentek.

Egy időtől fogva pályamunkáit maga is gépelte. Elmondta, hogy egy hizódiszná árán vette a használt írógépet. Az írásait gépelő dónáti parasztember portréja a hatvanas évek végén bejárta a sajtót.

Igy vált Papp Imre néprajzi gyűjtővé. De mi tette őt a szentesi parasztélet krónikásává? Bonne élt a paraszti hagyományban. Azt írta le, amit maga átélt, látott, megtapasztalt, azt a munkát, amit maga is végzett — és kiváló emlékezettel földézi azt is, amit szüleitől, gyermekkorában apja nagyszüleitől hallott. Az emlékmorzsákban megőrzött és megélt parasztéletet rögzítette aprólékos gondnal, ez adja írásai hitelet. Ismert szerénysége megővta attól, hogy elkalandozzék. Csak arról írt, amiről élménye vagy írott forrásból, pl. egyházi anyakönyvekből pontos tudomása volt.

Különösen otthonos volt a paraszti munka leírásában. Egyik terjedelmes, több részletben megírt pályamunkájának ezt a címet adta: Mindennapi kenyérünk útja asztalunkig. Ebben a szántás, a vetés, a hordás és a cseplés munkamenetét ismerteti. Figyelme olyan apró részletekre is kiterjedt, amelyek mellett még gyakorlott gyűjtők is elmennek, ha nem végeznek paraszti munkát. Leírása annyira tárgyias, szinte filmszerű, hogy az is el tudná képzelni, aki a leírt munkafolyamatot sosem látta. Dolgozatát Nagy Gyula vasárhelypusztai és orosházi munkaleírásaihoz hasonlíthatjuk — ami a néprajzi hitelt és a gondosságot illeti. Anogyan Nagy Gyula hozzáértő parasztlektorokkal ellenőriztetni népeleti jellemzéseit, úgy hitelesíti Papp Imre munkafolyamat és életmód bemutatását saját maga. S ha megfogalmazása nem is olyan kimerült, mint a közlésben jártas szakemberé, a leírás hiteléhez és teljességéhez nem férhet kétség. Szemléletében másfelől a hőmezővasárhelyi Kiss Lajos Kossuth-díjas néprajztudóssal tart rokonságot. Rokonságuk egy tőről fakad: Kiss Lajos is, Papp Imre is paraszt környezetben nőtt fel, s amikor a parasztéletéről, a paraszti munkáról írtak, egykori környezetük, rokonságuk életét jelölgettek.

Különleges jelentősége van a szentesi tanyai népeletről szóló dolgozatának. Leírja a tanyai ember egy nyári munkanapját, egész évi munkáit, a századeleji tanyai gyermekek játékaik és pontos, szinte leltárszerű képet ad a régi tanyáról, ahol gyermekkorában élték, a dónáti ősi Papp tanyáról, ahová szülei „hozaköltöztek” és nagyapja fábianszabó tanyájáról. Földézi az 1900-as évekből a tanyák berendezését, és gondosan sorra veszi a változásokat. Ez utóbbi — a parasztelek változásainak rögzítése — külön érteke Papp Imre pályaműveinek és megállapítható, hogy néző-

pontja az évek során egyre csiszolódott, gazdagodott. Számunkra, a tanyák összehasonlító vizsgálata szempontjából fölbecsülhetetlen értékű, hogy nem statikus állapotrajzot ad, hanem 1906-7 tájától a termelőszövetkezeti átszervezésig változásában írja le a tanyai ember szűkebb környezetét, mindennapi munkáit és ünnepeit.

1973-ban megírta a Papp család történetét, amivel klasszikus krónikás föladatra vállalkozott: 200 évre visszatekintve, időrendben ismerteti a családtörténetet, elsősorban a szóhagyomány, kis részben az egyházi anyakönyvek alapján.

Külön kell szólnom arról az érzelmi kötődésről, amely Papp Imre írásainak javát áthatja. Vélhetjük: kézenfekvő, hogy valaki szűkebb környezetéről, életének darabjairól nem szenttelenül, nem száraz tárgyilagossággal ír — pedig mennyi példát tudnánk említeni a szikár tudományosságra ott, ahol a személyes hang — ha élmény van mögötte — megengedhető. Papp Imre szeretettel járta körül a szentesi tájat, a tanyai házat a dónáti Papp tanyáról írva. Bevezető sorai XVII—XVIII. századi tollforgatók — *Bethlen Kata, Mikes Kelemen* — régies, de nála természetesebb ható stílusfordulatait idézik: „Most én, amikor az írószéköt íme kézbevettem, az én szűkebb hazámról, Dónátról kívánok írni. Dónátról vagy még inkább arról a dónáti kis tanyáról, ahol léletem már isten kegyelméből több mint 6 évtizedet. Ahol tapasztam egy életlen át a búzatermő rónának az időjárás szeszélyétől függően száraz, kőkemény vagy sokszor az esőtől sárosná vált, nagyon is tapadó rögeit...”

Látom, amint a Szentesi feljeli országúton jövök, a dónáti vasúti megálló mellett a határra befordulva, majd csakhamar elérve a Báro faja néven ismert fasort, annak a fásornak az elején már be is fordulhattunk a közel másfélszáz öl hosszú bejáróútra, mely tanyánkhoz vezetett. Azon beérve látom kis tanyácskánk egyszerű, múlt századbeli típusú épületeit...”

A parasztlelet krónikásáról szólva nem csupán hitelességét, hűségét kell kiemelni, szót érdemel önérzete is — amely párosult a tollforgató ember kötelező felelősségével. Tudta, hogy amiről ír, mindaz megörökítésre érdemes. Ebben pályamunkáinak bírálói is igyekeztek megerősíteni, serkentve őt a további munkára. Egyik legutóbbi dolgozata bevezetőjében így írt: „Erről kívánok most mind a jelen, mind a jövő nemzedékek számára beszámolni...”

Móricz Zsigmond írta 1917-ben Tömörkény István utolsó könyvéből: „Forrásmunkája lesz ez annak az életnek, mikor a magyar nép egész életfelfogása s maga az élete tökéletesen átalakul.” Móricz sorai fél évszázad múltán pontosan ráillenek Papp Imre életművére. A század elején a magyar paraszt hagyományos életmódja, amiről Tömörkény hírt hozott, már átalakulóban volt. Papp Imre épp a századfordulón, ebbe a bomlani, illetve polgárosodni kezdő paraszti világba született, megélt ennek változásait, és amikor 53 éves korában néprajzi írásokba fogott, jó emlékezete, kiváló megfigyelő készsége révén fölidézte mindazt, amit megélt, az öregektől hallott, tapasztalt. A szentesi református egyház krónikásává szegődött 24 évvel ezelőtt, de az egész szentesi parasztság, különösen a tanyán élő kisparaszt réteg krónikása lett. Méltó arra, hogy munkáit a jelen és jövő nemzedékek megismertessék. Írásait forrásmunkául használhatja a néprajztudomány, az agrártörténet, a szociológia, a nyelvjáráskutatás. Szentesen pedig nemzedékek szülőföldismerete, őnismerete növekedhet, táplálkozhat belőle.

Dr. Juhász Antal